

08: GWEITHGARWCH CORFFOROL A IECHYD CYHYRYSGERBYDOL**Ffibromyalgia**

Mae ffibromyalgia yn cynnwys syndrom amlsymptom sydd wedi ei nodweddu gan boenau cymalau a chyhyrau eang a gwsgaredig sydd ag ymrwrthedd i driniaeth ac nad yw'n lliidiog, sydd yn para am o leiaf 3 mis. ¹ Dau symptom cyffredin yw: llai o gryfder cyhyrol a blinder cyflym a'r cleifion fel arfer ddim yn ffit. ^{2, 3, 4}

Mae ffibromyalgia yn anodd ei reoli, ond canfuwyd mai ymarfer corfforol yn gyfun â therapi ymddygiadol gwybyddol yw'r driniaeth fwyaf addawol. ⁵ Mae metaddadansoddiad o dreialon rheoli ar hap yn casglu bod ymarfer aerobig yn effeithio'n fuddiol ar gyfer poen, blinder, tymer isel a symptomau ansawdd bywyd. ⁶ Tybir mai ymarfer aerobig sydd yn effeithio fwyaf ar ffitrwydd corfforol ac ansawdd bywyd, tra mai ymarfer cryfder sydd yn effeithio fwyaf ar boen, manau dolurus, iselder ac ansawdd bywyd. ⁷

Osteoarthritis

Yn wahanol i'r gred gyffredin, nid oes dim tystiolaeth bod gweithgaredd corfforol rheolaidd yn hyrwyddo datblygiad osteoarthritis (OA), cyn belled nad oes yna anaf sylweddol cysylltiedig yn y cymalau. ⁸

Osteoarthritis sylweddol yn y cymalau yw'r clefyd cronig mwyaf cyffredin ymysg pobl hŷn. ⁹ Mae'r dystiolaeth orau y gall gweithgaredd corfforol fod yn fuddiol yn gysylltiedig ag OA y pengliniau, ond mae astudiaethau o'r cluniau a'r dwylo yn dod i'r un casgliad. ^{9, 10}

Tybir bod gweithgaredd aerobig yn cynyddu lefelau endorffin sydd yn lleddfu'r teimlad o boen, tra bod mwy o gryfder cyhyrol a gwell ffwythiant niwrogryhyrol yn gwella sefydlogrwydd o gwmpas y cymal. Bydd y ffactorau yma, ynghyd ag unrhyw golli pwysau cysylltiedig, yn helpu i leihau'r pwysau drwy'r cymal, felly dangoswyd bod rhaglenni ymarfer corff sydd yn cynnwys cryfhau cyhyrau, ymarfer ffwythiant a ffitrwydd aerobig yn: ^{10, 11, 12}

- Lleihau poen
- Gwella ffwythiant
- Gwella lles cyffredinol i raddau mewn OA y pengliniau, ond nid mewn OS y cluniau.

Hefyd mae ymarfer corff yn lleihau poen ac yn gwella ffwythiant (cryfder, cerddediad, cydbwysedd) yn absenoldeb colli pwysau. Neges allweddol ynghylch ymarfer corff a cholli pwysau yw ei bod yn well siarad am golli braster oherwydd yn aml effeithir ar y pwysau a gollir oherwydd cynnydd mewn mas nad oes llawer o fraster ynddo (h.y. mas cyhyrau). Er enghraifft, gall ymarfer corff greu gwelliannau trawiadol yng nghyfansoddiad y corff e.e. cynnydd o 2kg mewn mas heb lawer o fraster a ostyngiad o 2.5kg mewn mas braster, ond fawr o newid mewn pwysau cyffredinol y corff, ac mae hynny yn tueddu i effeithio ar gymhelliant pobl sydd yn cael eu hysgogi yn bennaf gan golli pwysau yn hytrach na gwella iechyd.

Mae'n ymddangos bod yn berthynas dos-ymateb pan fo gwelliannau o ran cryfder a ffitrwydd yn arwain at well enillion. ^{14,15} Mae'n well cynllunio'r hyfforddiant gyda chynnydd bychan ond cyson mewn pwysau ar y cymal ac o ran yr ymarfer corff; mae yna fwy o leddfu ar boen o'i gymharu â thriniaeth gyda Chyffur Gwrthlidiol Ansteroidaidd (NSAID) ar ôl 6-8 wythnos o weithgaredd. ^{14,16} Mae hynny yn amlygu mai'r dewis clir yw gweithgaredd yn hytrach na NSAID i nifer o gleifion ac mae'n ddewis sydd ag ychydig iawn o sgil effeithiau. ¹⁶

Efallai mai'r ysgogiad mwyaf i ymarfer corff ymysg cleifion osteoarthritis sydd a chydafiacheddau clefydau cardiofasgwlaidd, diabetes, cancer ac anabledd cerdded, yw eu bod yn wynebu risg llawer uwch o farw'n gynamserol. ¹⁷ Awgrymwyd y gallai hyd yn oed ymarfer corff ysgafn e.e. symud o gwmpas y tŷ yn ystod hysbysebion teledu yn achos y cleifion hynny ag OA sydd yn gwylio'r teledu am lawer o oriau, liniaru'r risg. ¹⁸ Mae argymhellion ymarferol wedi cael eu gwneud mewn perthynas â rhagnodi ymarfer corff penodol o ran y math, hyd a'r ddarpariaeth a gellir trafod hynny gyda'r meddyg neu atgyfeirio at ffisiotherapydd. ¹⁰

Mae [canllawiau NICE CG 177](#) ar ofal a rheoli Osteoarthritis yn argymhell: ¹⁹

Cynghori pobl ag osteoarthritis i ymarfer corff fel triniaeth greiddiol beth bynnag fo'u hoedran, cydafiachedd, poen, difrifoldeb neu anabledd. Dylai ymarfer corff gynnwys

- cryfhau cyhyrau perthnasol a ffitrwydd aerobig cyffredinol.

Osteoporosis.

Atal: Cyraeddir brig mas esgyrn pan yn 20-30 oed, felly er mwyn sicrhau'r mas esgyrn mwyaf posibl yn ystod y glasoed, mae angen annog diet cytbwys ac addysg gorfforol amlweithgaredd mewn ysgolion ac ymarfer cynnal pwysau o'r blynyddoedd cynnar a hyd yn oed ar ôl cerdded am y tro cyntaf. ⁸ Ar ôl i ni gyrraedd brig mas esgyrn, rydym yn colli esgyrn yn raddol ac erbyn hyn mae yna dystiolaeth gynyddol y gall gweithgaredd corfforol helpu i atal y colli asgwrn sydd yn gysylltiedig â heneiddio drwy gydol oes unigolion. ^{20, 21, 22, 23, 24,25}

Mae'n ymddangos mai ymarfer cynnal pwysau, yn arbennig ymarfer gwrthiant, sydd yn effeithio fwyaf ar ddwysedd mwynau esgyrn. ²⁶ Mae yna berthynas wrthdro o weithgaredd corfforol gyda risg cymharol o dorri clun a fertebra gyda gostyngiad mewn risg o dorri clun o 36-68% ar y lefel uchaf o weithgaredd. ⁸

Rhybudd: gall gweithgaredd corfforol gormodol arwain at effaith negyddol anfwriadol ar esgyrn genethod, allai ddatblygu amenorhea eilaidd dibynnol ac yna colli esgyrn, a hynny yn fwyaf cyffredin o gwmpas 45kg. ¹

Clefyd sefydledig: mae ymarfer cynnal pwysau yn dal i gael ei annog er mwyn lleihau colli esgyrn, ²⁵ ond hefyd er mwyn atal cwympo ^{27, 28} a thoriadau o ganlyniad i hynny. Mae ymarfer cydbwysedd, cryfder a chydysymudiad wedi ei gyfuno â cherdded yn ategol. ¹

Mae crynodeb gwybodaeth glinigol NICE ar Osteoporosis - atal toriadau eiddiledd yn argymhell: ²⁹

Cynghori'r person i ymarfer corff yn rheolaidd (wedi ei deilwra i'r unigolyn) er mwyn gwella cryfder cyhyrau a lleihau poen ac anhyblygrwydd:

- Dylid annog cerdded, yn arbennig yn yr awyr agored, oherwydd bydd hynny yn cynyddu amlygiad i olau haul ac yn cynyddu cynhyrchiant fitamin D.
- Annog ymarfer cryfder ar gyfer y gwahanol grwpiau cyhyrau (er enghraifft y clun, arddwrn a'r asgwrn cefn).
- Cyfuniad o fathau o ymarfer corff, er enghraifft cydbwysedd, hyblygrwydd, ymestyn, dycnwch ac ymarferion cryfhau cynyddol.

08: GWEITHGARWCH CORFFOROL A IECHYD CYHYRYSGERBYDOL**Gwrtharwyddion**

Salwch aciwt gyda phoen a dirywiad cyffredinol

Osgoi gweithgareddau effaith uchel neu'r rhai sydd â risg uchel o gwmpo³⁰**Arthritis rhiwmatoid**

Mae arthritis rhiwmatoid (RA) yn glefyd lliidiog systemig cronig gaiff ei nodweddu gan lai o hyblygrwydd yn y cymalau, ffwythiant cyhyrau a ffitrwydd aerobig. Mae yna hefyd fwy o risg o glefyd cardiofasgwlaidd^{31, 32} sydd, yn gyfun â risg uwch o ddiabetes math 2, syndrom metabolig ac osteoporosis a thoriadau cysylltiedig, yn arwydd amlwg y dylid hyrwyddo gweithgaredd corfforol ymysg cleifion sydd â'r cyflwr cyffredin yma. Hefyd, gall ymarfer corff wrthwneud effaith bwysig eiddilwch rhiwmatoid, pan fo 2/3 o'r cleifion â RA a reolir yn dioddef dirywiad cyhyrol sylweddol a mwy o ordewdra.³³

Mae'r mas cyhyrau isel yma ac adipositi yn rhagfynegyrru annibynnol cryf o anabledd mewn cleifion RA^{34, 35} ac mae gweithgaredd rheoli clefyd gyda therapi cyffuriau safonol yn cynnwys therapi ant-TNF yn methu ag adfer mas cyhyrau na cholli mas braster. O ganlyniad i hynny mae yna achos cryf o blaid ymarfer gwrthiant cynyddol mewn cleifion ag RA^{36, 37, 38}

Yn hanesyddol, credwyd yn eang y byddai cynyddu lefel y straen ar y cymalau yn cynyddu poen, gweithgaredd clefyd a niwed i'r cymal.³⁹ Ond, mae adolygiadau sylweddol o therapi ymarfer corff deinamig wedi canfod effaith gadarnhaol ar allu aerobig, cryfder cyhyrau a gallu ffwythiant, ³⁹⁻⁴² Dangoswyd bod ymarfer corff yn mynd i'r afael ag effeithiau niweidiol eiddilwch rhiwmatoid ar gyfansoddiad y corff ac y adfer lefelau normal o ffwythiant corfforol mewn cleifion ag RA sefydledig.⁴³ Ni fu unrhyw gynnydd mewn poen neu weithgaredd clefyd, a gyda rhaglenni ymarfer corff hirdymor, ni welwyd unrhyw wahaniaethau arwyddocaol mewn cynnydd radiologol.³⁹

Er eu bod yn ymwybodol o bwysigrwydd ymarfer corff, mae nifer o gleifion RA yn llai actif na'r boblogaeth yn gyffredinol.⁴⁴ Canfyddiadau cleifion ynghylch effeithiau ymarfer corff yw ofn gwaethgu poen, blinder a niwed i'r cymalau.⁴⁵ Maent hefyd yn tybio nad oes gan weithwyr iechyd proffesiynol ddigon o wybodaeth mewn perthynas ag argymhellion ymarfer corff penodol a sut mae niwed i gymalau yn digwydd.⁴⁵

Dylid annog pob claf ag RA i fod yn gorfforol actif. Gellir argymhell ymarfer corff dwyster isel i bob claf ag RA beth bynnag fo cyflwr eu clefyd. Ond, er mwyn gwella ffwythiant aerobig a ffwythiant cyhyrau mae angen i'r claf gael ei annog i symud ymlaen i wneud ymarferion dwyster cymedrol i uchel, gyda'r wybodaeth a'r dystiolaeth o well ffwythiant cyhyrau ac ansawdd bywyd^{39 - 42, 46} heb dystiolaeth o gynnydd mewn niwed i'r cymalau^{42, 47}

Rhagofalon ac ystyriaethau:

- Dylid cyflwyno mwy o weithgaredd corfforol yn raddol er mwyn lleihau'r risg o waethygu symptomau, a fesul camau llai na argymhellir fel arfer.
- Hefyd mae angen cymryd gofal ar ôl unrhyw bigiadau cortison a llawdriniaeth gosod cluniau newydd na fyddai efallai yn dygymod ag ymarfer corff egniol ar y cychwyn.⁴⁸
- Dylai rhaglenni gweithgaredd corfforol gynnwys ystod o weithgareddau yn cynnwys ymestyn, ymarfer gwrthiant a cyflyru aerobig.
- Nid yw gweithgareddau neu chwaraeon gwrthdaro sylweddol yn cael eu hargymhell

Mae **canllawiau NICE NG100** ar Arthritis rhiwmatoid mewn oedolion yn argymhell;⁴⁹

Dylai pobl ag RA gael mynediad at ffisiotherapi arbenigol, gydag adolygiad cyfnodol er mwyn:

- Gwella ffitrwydd cyffredinol ac annog ymarfer corff rheolaidd
- Ymarferion er mwyn gwella hyblygrwydd cymalau, cryfder cyhyrau a rheoli amhariadau ffwythiant erail

Atal cwmpo a thoriadau

Yn aml mae pobl hŷn, gyda neu heb gydafiacheddau, yn dioddef ffwythiant cyhyrau sydd yn gwano a/neu boen sydd yn cydfodoli sydd yn cyfyngu ar eu gweithgareddau dyddiol ac sydd yn cynyddu'r risg o gwmpo neu doriad. Ond ni ddangosir bod gweithgaredd heb ei dargedu, megis cerdded a seiclo, yn effeithio o gwbl ar y risg o gwmpo.⁵⁰ Ond y dystiolaeth sydd ar gael yw bod rhaglenni grŵp neu yn y cartref gyda chryfhau cyhyrau a chydbwysedd yn lleihau cyfraddau cwmpo a'r risg o gwmpo.^{51, 52}

At ei gilydd gall ymyriadau ymarfer corff leihau cwmpo ymysg pobl hŷn sydd yn byw yn y gymuned o 21%,⁵² tra bod rhaglenni ymarfer corff sydd yn herio cydbwysedd ac oedd yn cynnwys mwy na 3 awr yr wythnos yn arwain at gyfradd uwch o ostyngiad o 39%.⁵² Hefyd dangoswyd bod Tai Chi yn lleihau'r risg o gwmpo ac mae ymyriadau ymarfer corff yn gyffredinol yn lleihau'r risg o gwmpo a thoriadau cysylltiedig yn sylweddol.⁵¹

Er bod y rhan fwyaf o'r dystiolaeth am atal cwmpo wedi bod yn gysylltiedig â phob hŷn gwybyddol iach, mae dystiolaeth ddiweddar yn cefnogi'r dystiolaeth bod gweithgaredd corfforol hefyd yn effeithio'n gadarnhaol ar atal cwmpo ymysg yr henoed sydd â nam gwybyddol a chlefyd Parkinson's.^{52, 53}

Efallai bydd raid defnyddio ymarfer cryfder cyn ymarfer cerdded er mwyn sicrhau bod y weithgaredd gorfforol yn bosibl. Mewn pobl hŷn, gellir adennill gwerth dau ddegawd o goll mas cyhyrau gyda dim ond dau fis o ymarfer cryfder.⁵⁴

Mae canfod nodweddion optimwm ymyrraeth ymarfer corff ar gyfer atal cwmpo wedi cael ei ddiweddar yn ddiweddar a'i ailasesu, ac o ddefnyddio'r ymchwil diweddar, tybir:⁵²

08: GWEITHGARWCH CORFFOROL A IECHYD CYHYRYSGERBYDOL

<ol style="list-style-type: none"> 1. Dylai rhaglenni ymarfer corff amcanu at ddarparu her fawr i gydbwysedd 2. Dylid gwneud o leiaf 3 awr o ymarfer corff bob wythnos 3. Mae cyfranogiad parhaus yn angenrheidiol neu bydd y buddion yn cael eu colli 4. Dylai ymarferion atal cwmpo gael eu targedu at y gymuned yn gyffredinol yn ogystal â rhai sydd yn byw yn y gymuned sydd yn wynebu risg uwch o gwmpo. 5. Gellir gwneud ymarferiadau atal cwmpo mewn grŵp neu yn y cartref. 6. Gellir cynnwys hyfforddiant cerdded yn ychwanegol at hyfforddiant cydbwysedd, ond ni ddylid rhagnodi rhaglenni cerdded sionc i unigolion risg uchel 7. Gellir cynnwys hyfforddiant cryfder yn ychwanegol at hyfforddiant cydbwysedd 8. Dylai darparwyr ymarfer corff atgyfeirio er mwyn mynd i'r afael â ffactorau risg eraill 9. Gall ymarfer corff fel ymyrraeth unigol atal cwmpo mewn pobl â chlefyd Parkinson's neu nam gwybyddol. Ar hyn o bryd nid oes yna ddim tystiolaeth bod ymarfer corff fel ymyrraeth unigol yn atal cwmpo mewn pobl sydd wedi dioddef strôc neu bobl a ryddhawyd yn ddiweddar o ysbyty. Dylai ymarfer corff gael ei ddarparu i'r grwpiau hynny gan ddarparwyr sydd ag arbenigedd penodol. 	<p>Mae canllawiau NICE CG161 ar Gwmpo ymysg pobl hŷn yn argymhell:⁵⁵</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mae ymyriadau amlffactoraidd gydag elfen o ymarfer corff yn cael eu hargymhell i bobl hŷn mewn sefydliadau gofal estynedig sydd yn wynebu risg o gwmpo. • Dylid cynnig rhaglen gryfhau cyhyrau a chydbwysedd • Dylai hynny gael ei ragnodi yn unigol â'i fonitro gan weithiwr proffesiynol sydd wedi ei hyfforddi'n briodol • Nid oes dim tystiolaeth bod cerdded yn gyflym ar ei ben ei hun yn lleihau'r risg o gwmpo; ond gall cerdded yn gyflym arwain at fuddion iechyd eraill i bobl hŷn
<p>Neges allweddol:</p> <p>Mae ymarfer corff yn rhan bwysig o unrhyw gynllun triniaeth i gleifion ag arthritis a phroblemau cyhyrsgerberbydol eraill. Gall atgyfnerthu eu triniaeth, lleihau poen, cynyddu symudedd, lliniaru yn erbyn cydafiacheddau, gwella ansawdd bywyd ac arwain at lai o atgyfeiriadau i ysbytai.</p> <p>Ystyriwch:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Archwilio eich cleifion RA i weld a gynigiwyd cynllun atgyfeirio ymarfer corff iddynt a/neu a gynigiwyd rhaglen gwmpo i unrhyw glaf sydd wedi cwmpo. 2. Wrth ddiagnosisio, rhoi cyngor ynghylch pwysigrwydd y math yma o ffordd o fyw er eu lles eu hunain. 3. Atgyfeirio i gael ffisiotherapi er mwyn cryfhau cyhyrau yn gynnar mewn perthynas â'r cyflyrau yma. 	<p>Buddion i feddygon teulu a thimau:</p> <p>Llai o gostau cyffuriau, llai o dderbyniadau, apwyntiadau ac ymweliadau.</p> <p>Gwefan defnyddiol i weithwyr iechyd proffesiynol: Mae gan Gymdeithas Siartredig y Ffisiotherapyddion adran wybodaeth ragorol ar gyfer meddygon teulu yn cynnwys ymarferion defnyddiol.</p> <p>Wedi'i dynnu o fodiwl DPP Addysg a Gwella Iechyd Cymru (AaGIC/HEIW) ar weithgaredd corfforol Cymell-i-Symud. Rhan o raglen glinigol yr RCGP ar weithgaredd corfforol a ffordd o fyw. (Dyddiad adolygu arfaethedig Rhagfyr 2021).</p>

08: GWEITHGARWCH CORFFOROL A IECHYD CYHYRYSGERBYDOL

CYFEIRIADAU

1. Pedersen, B.K., Saltin, B. (2006) Review. Evidence for prescribing exercise as therapy in chronic disease. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*; 16:(1): 3-63.
2. Bennet RM, Clark SR, Goldberg L., et al. (1989) Aerobic fitness in patients with fibrositis. A controlled study of respiratory gas exchange and 133xenon clearance from exercising muscle. *Arthritis Research and Therapy*; 32:454-460.
3. Clark, S.R., Burckhardt, C.S., O'Rielly, C., Bennett, R.M. (1993) Fitness characteristics and perceived exertion in women with fibromyalgia. *Journal of Musculoskeletal Pain*;1(3/4): 191-197.
4. Clark, S.R. (1994) Prescribing exercise for fibromyalgia patients. *Arthritis Care Research*; 7:221-225.
5. Rossy LA, Buckelew SP, Dorr N, et al. (1999) A meta-analysis of fibromyalgia syndrome. *Annals of Behavioural Medicine*; 21:180-191
6. Häuser W, Klose P, Langhorst J, et al. (2010) Efficacy of different types of aerobic exercise in fibromyalgia syndrome: a systemic review and meta-analysis of randomised controlled trials. *Arthritis Research and Therapy*. 2010; 12(30): R79
7. Busch, A.J., Barber, K.A., Overend, T.J. et al. (2007) Exercise for fibromyalgia. *Cochrane Database Systematic Review*; CD003786
8. Department of Health (2011) Start Active, Stay Active. A report on physical activity for health from the four home countries' Chief Medical Officers (cited 2019 Jul 4). Available [here](#).
9. Roos E. Ch 37. Swedish National Institute of Public Health (2010) (cited 2019 Jul 4) Physical Activity in the prevention and treatment of disease. Available [here](#).
10. Bennell, KL, Dobson, F, Hinman, RS. (2014). Exercise in osteoarthritis: Moving from prescription to adherence. *Clinical Rheumatology*; 28(1): 93-117
11. Devos-Comby, L., Cronan, T., Roesch, S.C. (2006) Do exercise and self management interventions benefit patients with osteoarthritis of the knee? A metanalysis review. *Journal of Rheumatology*; 33:744-56.
12. Fransen M, McConnell S, Harmer AR, et al. (2015) Exercise for osteoarthritis of the knee. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, Issue 1. Art. No.: CD004376. DOI: 10.1002/14651858.CD004376.pub3
13. Fransen M, McConnell S, Hernandez-Molina G, Reichenbach S. Exercise for osteoarthritis of the hip. *Cochrane Database of Systematic Reviews* 2014, Issue 4. Art. No.: CD007912. DOI: 10.1002/14651858.CD007912.pub2
14. Pendleton, A., Arden, N., Dougados, M., (2000) EULAR recommendations for the management of knee osteoarthritis. Report of a task force of the standing Committee for International Clinical Studies including Therapeutic Trials (ESCISIT). *Annals of the Rheumatic Diseases*; 59:936-944.
15. Juhl C, Christensen R, Roos EM, et al (2014). Impact of exercise type and dose on pain and disability in knee osteoarthritis: a systematic review and meta-regression analysis of randomized controlled trials. *Arthritis Rheumatol* 66(3): 622-36
16. Zhang W, Nuk G, Moskowitz RW, et al. (2009) OARSI recommendations for the management of hip and knee osteoarthritis: Part III: changes in evidence following systematic cumulative update of research published through. *Osteoarthritis Cartilage*. 2010; 476-499
17. Nüesch E, Dieppe P, Reichenbach S, et al. (2011) All cause and disease specific mortality in patients with knee or hip osteoarthritis: population based cohort study. *BMJ* 342: d1165
18. Badley E. (2014) Inactivity, disability, and death are all inter linked. If you must watch a lot of television, move between commercial breaks. *BMJ*. 348.g2804
19. National Institute for Health and Care Excellence (2014) Osteoarthritis Care and management in adults: Clinical guidance 177. (cited 2019 Jul 4) Available [here](#).
20. Vainionpau, A., Korpelainen, R., Leppaluoto, J., Jamsa, T. (2005) Effects of high-impact exercise on bone mineral density: A randomised controlled trial in premenopausal woman. *Osteoporosis International*; 16:191-197.
21. Heinonen, A., Kannus, P., Sievanen, H. (1999) Good maintenance of high-impact activity-induced bone gain by voluntary, unsupervised exercises: An 8-month follow-up of a randomized controlled trial. *Journal of Bone and Mineral Research*; 14(1):125-128.
22. Heinonen, A., Kannus, P., Sievanen, H, Oja, P., Pasanen, M., Rinne, M., Uusi-Rasi, K. (1996) Randomised controlled trial of effect of high-impact exercise on selected risk factors for osteoporotic fractures. *The Lancet*; 348:1343-1347
23. Engelke, K., Kemmler, W., Lamber, D. (2006) Exercise maintains bone density at spine and hips EPOPS: a 3-year longitudinal study in early postmenopausal women. *Osteoporosis International*; 17:133-42
24. Farahmand, B.Y., Persson, P.G., Michaelsson, K. Baron, J.A., Alberts, A., Moradi, T.(2000) Physical activity and hip fractures: A population-based case-control study. Swedish hip fracture study group. *International Journal of Epidemiology*; 29:308-14.
25. Howe TE, Shea B, Dawson,LJ, et al (2011). Exercise for preventing and treating osteoporosis in postmenopausal women, in: *The Cochrane Collaboration* (Ed.), *Cochrane Database of Systematic Reviews*. John Wiley & Sons, Ltd, Chichester, UK.
26. Warburton, D.E.R. , Katzmarzyk, P.T., Rhodes, R.E., Shephard, J. (2007) Evidence-informed physical activity guidelines for Canadian adults. *Applied Physiology, Nutrition and Metabolism*; 32:(2): S16-S68.
27. Gillespie LD, Robertson MC, Gillespie WJ, et al. Interventions for preventing falls in older people living in the community. *Cochrane Database of Systematic Reviews* 2012, Issue 9. Art. No.: CD007146. DOI: 10.1002/14651858.CD007146.pub3
28. MC, Campbell AJ, Gardner MM, Delvin N. (2002) Preventing injuries in older people by preventing falls: a meta-analysis of individual-level data. *Journal of American Geriatric Society* 2002; 50(5): 905-11
29. National Institute for Health and Care Excellence (2016) Osteoporosis- prevention of fragility fractures: Clinical knowledge summaries. (cited 2019 Jul 4). Available [here](#)
30. Ribom EL, Piehlm-Aulin K. Ch 38. Osteoporosis. Swedish National Institute of Public Health. [Physical Activity in the prevention and treatment of disease](#). 2010. (cited 2019 Jul 4)

08: GWEITHGARWCH CORFFOROL A IECHYD CYHYRYSGERBYDOL

CYFEIRIADAU

31. Peters, M.J., Symmons, D.P., McCarey, D, et al. (2010) EULAR evidence-based recommendations for cardiovascular risk management in patients with rheumatoid arthritis and other forms of inflammatory arthritis. <i>Ann Rheum Dis</i>,69:325-31 32. Metsios GS, Stavropoulos-Kalinoglou A, Veldhajzen van Zanten JJCS, et al. (2008) Rheumatoid arthritis, cardiovascular disease and physical exercise: a systematic review. <i>Rheumatology</i> 2008; 47:239-248 33. Walsmith, J and Roubenoff, R.(2002) Cachexia in rheumatoid arthritis. <i>International Journal of Cardiology</i>; 85:89-99 34. Giles, JT, Bartlett,SJ, Andersen, RE, Fontaine, KR and Bathon, JM. (2008) Association of Body Composition With Disability in Rheumatoid Arthritis: Impact of Appendicular Fat and Lean Tissue Mass. <i>Arthritis and Rheumatism</i>; (Arthritis Care and Research) 59:10:1407-1415 35. Stavropoulos-Kalinoglou, A, Metsios, GS, Panoulas, VF, et al. (2009) Association of obesity with modifiable risk factors for the development of cardiovascular disease in patients with rheumatoid arthritis. <i>Annals of the Rheumatic Diseases</i>; 68:2:242-245 36. Marcora SM, Chester K, Mittal G, Lemmey AB and Maddison PJ. (2006) A randomized pfasw II trial of anti-TNF therapy for cachexia in patients with early rheumatoid arthritis. <i>American Journal of Clinical Nutrition</i> 84:1463-1472 37. 38. Metsios, GS, Savropoulos-Kalinoglou, A, Douglas, KMJ, et al. (2007) Blockade of tumour factor-x in rheumatoid arthritis: effects on components of rheumatoid cachexia. <i>Rheumatology</i>: 46: 1824-27 39. Engvall, IL, Tengstrand, B, I Brismar, K, Hafstomet , I. (2010) Infliximab therapy increases body fat mass in early rheumatoid arthritis independently of changes in disease activity and levels of leptin and adiponectin: a randomised study over 21 months. <i>Arthritis Res earch and Therapy</i>, 12 (5):R197 40. Hurkmans E, van der Giesan FJ, Vliet Vlieland TPM, et al. (2009) Dynamic exercise programs (aerobic capacity and/or muscle strength training) in patients with rheumatoid arthritis. <i>Cochrane Database Systematic Review</i>; CD006853 41. Gaudin P, Leguen-Guegan S, Allenet B,et al. Is dynamic exercise beneficial in patients with rheumatoid arthritis? <i>Joint, Bone, Spine: Revue du Rhumatisme</i> 2007;75(1):11-7 42. Hakkinen A. Effectiveness and safety of strength training in rheumatoid arthritis. <i>Current Opinion in Rheumatology</i> 2004;16(20):132-7. 43. Stenstrom, C.H., Minor, M.A. (2003) Evidence for the benefits of aerobic and strengthening exercise in rheumatoid arthritis. <i>Arthritis Rheumatology</i>; 49:428-34 44. Lemmey AB, Marcora SM, Chester K, Wilson S, Casanova F and Maddison PJ. (2009) Effects of high intensity resistance training in rheumatoid arthritis patients – a randomised controlled trial. <i>Arthritis and Rheumatism</i>, 61(12):1726-1734	45. Sokka, T, Hakkinen, A, Kautiainen H et al (2008) Physical inactivity in patients with rheumatoid arthritis: data from twenty-one countries in a cross-sectional, international study. <i>Arthritis Care Res</i>; 59:42-50 46. Law, RJ, Breslin A, Oliver, E.J,et al. (2010) Perceptions of the effects of exercise on joint health in rheumatoid arthritis patients. <i>Rheumatology</i>; 49:2444-2451 47. Brodin, N., Eurenus, E., Jensen, I., Nisell, R., Opava, C.H. (2008) Coaching patients with early rheumatoid arthritis to healthy physical activity. A multicenter randomized, controlled study. <i>Arthritis Rheumatology</i>; 59:325-31. 48. deJong, Z., Vliet-Vlieland, T.P.M. (2005) Safety of exercise in patients with rheumatoid arthritis. <i>Current Opinion Rheumatology</i>; 17:177-82. 49. Opava CH, Nisell R. Ch 43. Rheumatoid arthritis. Swedish National Institute of Public Health. Physical Activity in the prevention and treatment of disease. 2010. (cited 2019 Jul 4) 50. National Institute for Health and Care Excellence. Rheumatoid arthritis – The management of rheumatoid arthritis in adults: Clinical guidance 79. 2013. (cited 2019 Jul 4). Available here. 51. Howe TE, Rochester L, Neil F, Skelton DA, Ballinger C. (2011) Exercise for improving balance in older people. <i>Cochrane Database of Systematic Reviews</i> 2011, Issue 11. Art. No.: CD004963. DOI: 10.1002/14651858.CD004963.pub3. 52. Gillespie LD, Robertson M, Gillespie WJ, et al. (2013) Interventions for preventing falls in older people living in the community. <i>Cochrane Database of Systemic Review</i>; DOI: 10.1002/14651858.CD007146.pub3 53. Sherrington C, Michaleff ZA, Fairhall N et al. (2016) Exercise to prevent falls in older adults: an updated systematic review and meta-analysis. <i>British Journal of Sports Medicine</i>. 2016; 0:1-10. doi:10.1136/bjsports-2016-096547 54. Chan WC, Yeung JWF, Wong CSM, et al. (2015) Efficacy of Physical Exercise in Preventing Falls in Older Adults With Cognitive Impairment: A Systemic Review and Meta-Analysis. <i>JAMDA</i> 16 (2) 149-154 55. Hunter, G.R., Wetzstein, C.J., Fields, D.A. Brown, A., Bamman, M.M. (2000) Resistance training increases total energy expenditure and free-living physical activity in older adults. <i>Journal of Applied Physiology</i>; 89:977-984. 56. National Institute for Health and Care Excellence. London. Falls: Assessment and prevention of falls in older people: 2013. Clinical guidance 161. (cited 2019 Jul 4).